

taalcultuur

Leonie Cornips (1960, Heerlen), bijzonder hoogleraar Taalcultuur in Limburg aan de Universiteit Maastricht, doet onderzoek naar de relatie tussen de gesproken talen en dialecten in Limburg en de identiteit die eraan ontleend wordt. Hier doet ze tweewekelijks persoonlijk verslag van haar zoektocht.

Do you love me?

Sommige zinnetjes wekken wrevel of hilariteit op. Een beroemd voorbeeld is het gebruik van *doen* als hulpwerkwoord. 'Ik ben gewoon timmerman en ik *doe timmeren*', zegt een Heerleenaar tegen me. Dit *doen* bij een zelfstandig werkwoord als timmeren, lijkt een rechtstreekse vertaling uit het dialect.

Vandaar dat ik vaak hoor beweren dat *doen*-zinnen uniek voor Limburg zijn. Een echt Limburgisme dus. Een Heerleenaar vertelt me dat *doen* 'typisch is aan de zuidelijke kant van Heerlen. Beetje Kerkradse invloed is dat. Die doen dat *doen* erbij. De Duitsers doen het ook in hun dialect.' Een Vaalsenaar informeert me daarentegen dat: 'De kinderen op school die gebruiken dat veel. In Vaals zeggen de kinderen ik *doe tekenen*. Mijn moeder *doet koken*. Mijn moeder *doet wassen* en dat kan best in ons plat maar is verkeerd.'

Begin 2000 hebben we vanuit het Meertens Instituut voor de *Syntactische Atlas van de Nederlandse Dialecten (SAND)* geprobeerd te achterhalen waar in Nederland dit gebruik van *doen* voorkomt. Uit vragenlijsten en mondelinge interviews blijkt dat niet alleen sprekers in Heerlen of Vaals of Limburg *doen* in hun dialect gebruiken, maar bijna iedereen in Nederland met uitzondering van het noordoosten van het land – Friesland, Groningen en Drenthe.

Dialectologen en taalkundigen beweren al lang dat dialectsprekers *doen* in hun Nederlands gebruiken, omdat zij samengestelde werkwoorden als *stofzuigen* en *zweefvliegen* lastig te vervoegen vinden. Is het immers: 'Ik heb stofgezogen' of 'Ik heb gestofzuigd' of 'zweefvlieg' of 'zweefgevlogen'? *Doen* is dan makkelijk, want *zweefvliegen* en *stofzuigen* kunnen onvervoegd achter in de zin blijven staan: 'Ik *doe zweefvliegen* en *stofzuigen*'. Volgens deze taalkundige verklaring zijn *doen*-zeggers mensen die niet weten hoe ze in het Nederlands werkwoorden moeten vervoegen.

Ik heb deze taalkundige verklaring nooit geloofd omdat ik zelf een hardnekkige *doen*-zegger ben. Toch weet ik echt wel hoe ik werkwoorden moet vervoegen. Nu hoor ik u zeg-

gen dat dit zo is omdat ik uit Heerlen kom, waar zo'n honderd jaar geleden het Nederlands al doorspekt raakte met het dialect.

Maar toch? Waarom is het voor velen zo moeilijk om *doen* niet te gebruiken? Volgens taalkundigen is *doen* logisch overbodig, dus zou ik het makkelijk uit de zin weg kunnen laten.

Gelukkig hebben die taalkundigen helemaal geen gelijk. Uit opnamen van het Nederlands in Heerlen blijkt dat *doen* voorkomt met eenvoudige, ongelede werkwoorden, dus met werkwoorden die helemaal niet samengesteld zijn zoals *timmeren* en

slutelen. En deze werkwoorden zijn helemaal niet moeilijk te vervoegen. Zo vertelt een soldaat terwijl ik hem opneem: 'Ik baalde als een stier als wij op oefening moesten naar Duitsland, maar dat was echt heel erg leuk, ik *deed slutelen*, ik had tenminste m'n vak nog hè.'

Waarom heeft deze soldaat bij een ongeleed werkwoord als *slutelen* en de timmerman bij het *timmeren* toch *doen* nodig?

Het blijkt dat er voor velen een verschil in betekenis is tussen een zin met *doen*: 'De soldaat *doet slutelen*' en zonder *doen*: 'De soldaat *slutelt*'. In de zin met *doen* is de soldaat iemand die voor z'n beroep *slutelt* net als de timmerman die *timmeret*. De soldaat *slutelt* vaak en herhaaldelijk. In de zin zonder *doen* kan de soldaat een keer op een zaterdag aan het *slutelen* geslagen zijn. In het officiële Nederlands zou de *doen*-zin 'vertaald' moeten worden in: 'De soldaat *slutelt altijd* of *alleen maar*'. Een zin met *doen* en zonder *doen* drukt dus niet hetzelfde uit, zoals taalkundigen beweren.

Het grappige is dat we het gebruik van *doen* in het Nederlands als een brevet van onvermogen zien. Maar het Engels waar we zo tegenop kijken, heeft het hulpwerkwoord *doen* bijna altijd nodig. Om een vraag te stellen: 'Do you love me' (*Doe* je van me *houden*?) en om een ontkenning uit te drukken: 'You do not love me' (Je *doet* niet van me *houden*). En nu vindt niemand het gebruik van *doen* verkeerd of hilarisch. Sterker nog, niemand verdenkt de Engelstaligen ervan dat ze geen werkwoorden kunnen vervoegen!

